

Actuele ontwikkelingen in het betalings- en effectenverkeer

Het aantal vervalste eurobiljetten in Nederland stabiliseert zich, in overeenstemming met de ontwikkeling in Europa. In de eerste helft van 2004 registreerde DNB ruim 17.000 vervalste eurobiljetten, waarvan het overgrote deel bestaat uit de coupures van EUR 100 (44%), EUR 50 (42%) en EUR 20 (8%). In juli heeft DNB een cd-rom gelanceerd met het programma 'Echt of vals?' om eurobiljetten snel en goed te controleren.

De vraag naar eurobiljetten neemt gestaag toe, evenals hun totale waarde. Tussen juni 2003 en juni 2004 is de totale waarde van de bankbiljettencirculatie in het eurogebied gestegen met 19% tot 450 miljard euro. Het aantal in omloop zijnde bankbiljetten is in deze periode gegroeid met bijna 10% en bedraagt nu bijna 9 miljard.

Het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer adviseert winkeliers om af te ronden op het naastgelegen veelvoud van vijf eurocent bij het afrekenen van het totale eindbedrag aan de kassa in contant geld. Per 1 september 2004 zijn al rond de 60.000 winkeliers daartoe overgegaan.

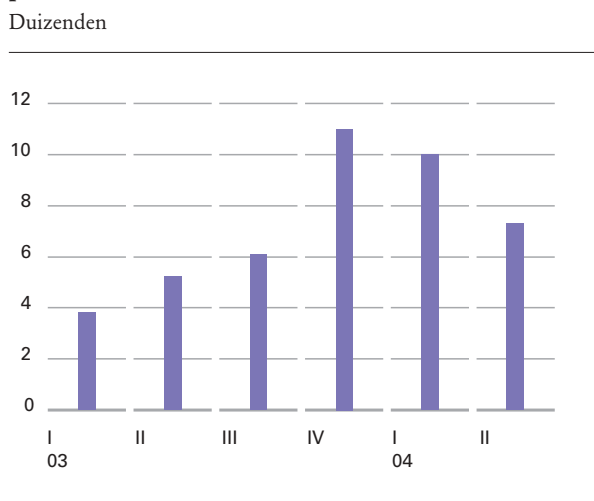
Sinds 1 juli 2003 geldt de Verordening 2560/2001 'Grens-overschrijdend Betalen in Euro' ook voor overschrijvingen. De Verordening houdt in dat klanten voor een overschrijving naar het buitenland hetzelfde tarief betalen als voor een soortgelijke overschrijving in het binnenlandse betalingsverkeer. De overschrijving dient daartoe aan een aantal voorwaarden te voldoen. Door goede informatievoorziening kunnen de banken de voordelen van de eurobetaalruimte voor de klanten zichtbaar maken.

De verdere integratie voor verrekening van Euronext beurstransacties vond plaats op 4 september 2004 met de invoering van het project Settlement Connect in Nederland. Wat betreft de afwikkeling hangt het zogenoemde ESES Amsterdam project hiermee samen. Dit project wordt gefaseerd ingevoerd.

Vervalste eurobiljetten

In de eerste helft van 2004 registreerde het Nationale Analyse Centrum bij dnb 17.212 vervalste eurobiljetten. Hoewel het jaartotaal van 2004 waarschijnlijk hoger zal zijn dan in 2003 (ruim 26 duizend), is het groeitempo in 2004 sterk afgenomen (zie grafiek 1). Dit komt overeen met de ontwikkeling in Europa, waar het aantal vervalste eurobiljetten zich evenzeer stabiliseert. De ecb maakte in augustus bekend dat in Europa in de eerste zes maanden van dit jaar ongeveer 307 duizend vervalsingen werden aangetroffen, tegenover 311 duizend in de tweede helft van 2003.

Grafiek 1 Aangetroffen falsificaten in Nederland per kwartaal

Bron: dnb.

Het aantal vervalsingen is gering in vergelijking met het aantal echte eurobiljetten dat in omloop is (ongeveer 9 miljard). Voorheen werd het aantal vervalste eurobiljetten vergeleken met dat van de gulden en andere valuta. Dit kan echter misleidend zijn, omdat deze biljetten een andere waarde, circulatiepatroon en afzetgebied hadden. Een vergelijking van de afgelopen anderhalf jaar van alleen vervalste eurobiljetten is nu van veel grotere waarde.

Het overgrote deel van de vervalsingen in Nederland bestaat uit de coupures van eur 100 (44%), eur 50 (42%) en eur 20 (8%). De Europese cijfers wijken af met een aandeel van 21% voor eur 100 biljetten, 44% voor eur 50 en 28% voor eur 20. Opmerkelijk is dat vervalste eur 20 biljetten zich in drie landen (Frankrijk, Spanje en Italië) concentreren. In de meeste eurolanden, waaronder Nederland, is het aandeel van vervalste eur 100 biljetten groter dan dat van vervalste eur 20 biljetten. De verschillen hebben onder meer te maken met de coupurevoorker van het publiek en het nationale uitgiftebeleid van banken via geldautomaten. Valsemunten richten zich doorgaans op de meest gebruikte coupures in een land.

Het eurobiljet is uitgerust met een groot aantal echtheidskenmerken die de consument en winkelier goed in staat stellen vervalsingen van echte biljetten te onderscheiden. Niettemin blijft dnb het publiek adviseren om alert te blijven op de mogelijkheid om een vals biljet te ontvangen. Het overgrote deel van de vervalste eurobiljetten is nog steeds te herkennen door controle met de eenvoudige 'kijk-kantel-voel' methode.

Augustus 2004 is in de media bericht over een tweede serie eurobiljetten die aan het einde van dit decennium in omloop wordt gebracht. De centrale banken van het Eurosysteem werken continu aan de verbetering van de eurobiljetten en de ontwikkeling van nieuwe echtheidskenmerken. Het is in Europees verband gebruikelijk dat centrale banken een serie biljetten om de zeven à acht jaar vervangen. De kleur, de afmetingen en afbeeldingen van de nieuwe eurobiljetten zullen niet substantieel veranderen.

dnb organiseert regelmatig nieuwe activiteiten die kunnen bijdragen aan de verhoging van de kennis van de echtheidskenmerken. Begin dit jaar organiseerde dnb in samenwerking met een aantal brancheorganisaties een vernieuwde kassierstraining. Ook is de dnb website vernieuwd en uitgebreid met testresultaten van detectieapparatuur waarmee eurobiljetten op echtheid kunnen worden gecontroleerd. Deze apparatuur kan winkeliers en anderen helpen bij het herkennen van vervalsingen, maar kan een eigen afgewogen oordeel op basis van de echtheidskenmerken nooit helemaal vervangen.

In dit kader heeft dnb in juli een nieuwe cd-rom gelanceerd met het programma 'Echt of vals?' waarop alles staat wat winkeliers en publiek moeten weten om eurobiljetten snel en goed te controleren. Het programma kan vanaf de website worden geopend en gratis worden gedownload door bezoekers van de website, dan wel telefonisch worden besteld.

Ontwikkeling bankbiljettencirculatie

De vraag naar eurobiljetten neemt gestaag toe, evenals de totale uitstaande waarde. Tussen juni 2003 en juni

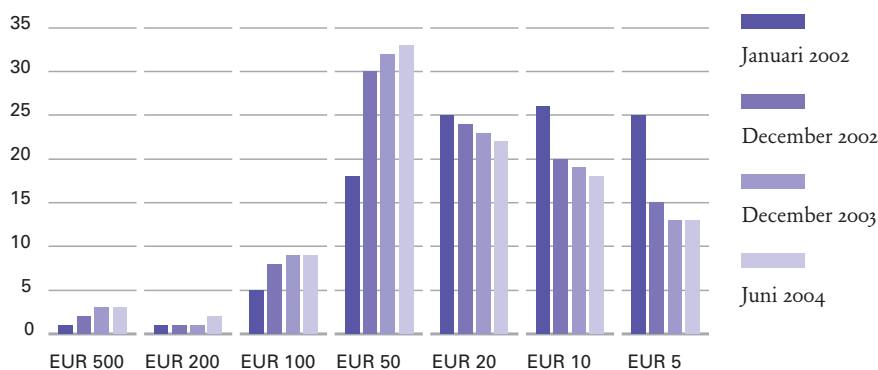
2004 is de totale waarde van de bankbiljettencirculatie in het eurogebied gestegen met 19% tot 450 miljard euro. Het aantal in omloop zijnde bankbiljetten is in deze periode gegroeid met bijna 10% en bedraagt nu bijna 9 miljard. Het is sinds de invoering van de euro niet meer mogelijk om de bankbiljettencirculatie in Nederland te vergelijken met die van het eurogebied, vanwege de migratie van eurobankbiljetten binnen de eurolanden.

De gemiddelde waarde in het eurogebied van de in omloop zijnde biljetten is vanaf de invoering van de chartale euro in 2002 sterk gestegen van eur 28 naar eur 51. Deze toename vond vooral plaats in 2002. De gemiddelde coupurewaarde is tussen januari 2004 en juni 2004 slechts met één euro toegenomen, waaruit blijkt dat deze min of meer is gestabiliseerd.

Grafiek 2 laat de veranderingen in de samenstelling van de bankbiljettencirculatie in het eurogebied zien. Hierbij maken we een onderscheid tussen de *transactiecoupures* eur 5, eur 10 en eur 20 en de *spaar- of oppotcoupures* eur 100, eur 200 en eur 500. Het eur 50 biljet wordt voor beide doeleinden gebruikt. Het hoge aandeel transactiecoupures in het begin van 2002 was nodig om de winkels tijdens de overgangperiode te voorzien van voldoende wisselgeld. Hierdoor zijn de contante betalingen destijds vlekkeloos verlopen. Het gezamenlijke aandeel van de transactiecoupures op het totale aantal eurobankbiljetten in het eurogebied was toen 75%, terwijl dat is afgenomen naar 53% medio 2004. Deze afname heeft vooral plaatsgevonden bij de eur 5 en de eur 10 bankbiljetten. Het aandeel eurobankbiljetten met een waarde van minimaal eur 100 is toegenomen van 6% tot 14%. Vooral het eur 500 biljet is bezig met een opmars. Deze coupure begon in 2002 met

Grafiek 2 Aandeel van de coupures in het totale aantal bankbiljetten in circulatie binnen het eurogebied

Procenten

Bron: dnb, ecb.

een aandeel van onder de 1%, maar maakt nu 3% uit van het totale aantal eurobankbiljetten in circulatie. De totale waarde van de eur 500 biljetten in omloop bedraagt nu 30% van de totale waarde van de gehele circulatie eurobankbiljetten. Alleen het aandeel van de eur 50 biljetten op de totale waarde is met 32% hoger. Opvallend is dat het aandeel van de eur 200 biljetten op het totale aantal eurobankbiljetten de afgelopen anderhalf jaar niet is toegenomen, wat wel het geval is met de eur 100 biljet en het eur 500 biljet, die vooral gebruikt worden als oppotmiddel.

Afronden op 5 eurocent

Van 26 april tot en met 6 juni 2004 vond in Woerden een proef plaats waarbij het totaalbedrag op de kasabon bij contante betalingen werd afgerond op het naastgelegen veelvoud van 5 eurocent. De proef moest uitwijzen hoe consumenten, ondernemers en banken reageren op het afronden. De proef vond plaats op initiatief van het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (mob), dat bestaat uit belangenorganisaties van detailhandel, banken en consumenten en onder voorzitterschap staat van dnb. Op basis van de resultaten van het onderzoek adviseert het mob de winkeliers om het afronden op het naastgelegen veelvoud van 5 eurocent landelijk door te voeren.

tns nipo heeft tijdens de proef onderzoek gedaan naar de mening van de consument en de winkelier over het afronden en hoe het afronden in de praktijk werkt. Uit het onderzoek komt naar voren dat de ervaring met het afronden bij consumenten tot grotere acceptatie van het afronden heeft geleid. Voorafgaand aan de proef stond 32% negatief tegenover het afronden, een maand na de start van de proef was dat nog maar de helft: 16%. Uit de resultaten blijkt ook dat de zorg bij consumenten voor hogere prijzen na de proef duidelijk is afgenomen: voor de proef zei 36% hierover bezorgd te zijn, daarna was dat 19%. In de praktijk is de belangrijkste reden voor een positieve houding ten opzichte van het afronden: minder muntjes (66%) en gemakkelijker afrekenen (38%). Het onderzoek heeft voorts uitgewezen dat gemiddeld genomen de helft van de totaalbedragen naar boven en de helft van de totaalbedragen naar beneden wordt afgerond. Het afronden van het totaalbedrag in contant geld is dan ook grotendeels kostenneutraal voor de consument. Afronden is overigens iets anders dan afschaffen: de 1 en 2 cent munten blijven bestaan en blijven wettig betaalmiddel. Wel wordt met het afronden het gebruik ervan teruggedrongen,

wat leidt tot besparingen voor de winkelier en groter gemak voor de consument.

Gelet op de resultaten van het onderzoek is per 1 september 2004 het afronden op het naastgelegen veelvoud van 5 eurocent bij het betalen van het totaalbedrag in contant geld aan de kassa landelijk doorgevoerd. Er zijn inmiddels al rond de 60.000 winkeliers die daar toe zijn overgaan. Dit gebeurt op vrijwillige basis. Winkeliers moeten vooraf duidelijk aangeven met bijvoorbeeld een sticker die bij de deur of bij de kassa is aangebracht dat de afrondingsregel in hun winkel wordt toegepast.

Doordat de 1 en 2 eurocent munten wettig betaalmiddel blijven, kunnen consumenten er mee blijven betalen. De consument kan dus het op 5 eurocent afgeronde bedrag wel in 1 en 2 eurocenten voldoen, de winkelier geeft echter de 1 en 2 eurocent munten niet meer als wisselgeld terug. Een bedrag van eur 19,28 wordt eur 19,30, een bedrag van eur 19,27 wordt eur 19,25 en dat kan gepast worden betaald, ook met 1 en 2 eurocent munten. Ook kan de consument een alternatief kiezen, bijvoorbeeld door te betalen met de pinpas in plaats van met contant geld. In dat geval kan het oorspronkelijke – niet afgeronde – bedrag betaald worden.

Het kan voorkomen dat hoewel duidelijk is aangegeven dat afronden als regel geldt de consument alsnog het oorspronkelijke niet afgeronde contante bedrag wil betalen. Retailorganisaties hebben winkeliers verzocht om hiermee soepel om te gaan, dat wil zeggen de winkelier wordt gevraagd om samen met de klant de situatie op te lossen. Aangezien het in Nederland zo is dat munten als wisselgeld vooral door winkeliers in omloop worden gebracht is het de verwachting dat het aantal 1 en 2 eurocent munten in circulatie snel afneemt.

Afronden op grond van een wettelijke regel is nog niet aan de orde. Mede op basis van de ervaringen met het landelijk doorvoeren van het afronden op vrijwillige basis wordt in het mob een advies aan de Minister van Financiën voorbereid over een mogelijke wettelijke verankering van het afronden op het naastgelegen veelvoud van 5 eurocent. De ervaringen met de landelijke uitrol in de praktijk worden hierin meegenomen. Het is vervolgens aan de Minister om het advies al dan niet op te volgen.

Informatie over overschrijven in euro naar het buitenland

Ondanks de invoering van de girale euro in 1999 en van de chartale euro in 2002, is het Europese betalingsverkeer nog steeds nationaal georiënteerd. Deze nationale

oriëntatie komt ook tot uitdrukking in de hoge tarieven voor grensoverschrijdende overboekingen binnen de eu. Om de Europese eenwording ook op het gebied van het giraal betalingsverkeer zichtbaar te maken voor consument en bedrijfsleven, is in 2001 de Verordening 2560/2001 'Grensoverschrijdend Betalen in Euro' vastgesteld door de Raad en het Europees Parlement. Deze verordening is sinds 1 juli 2002 van kracht voor kaartbetalingen (geldopnames en betalingen aan de toonbank met een bankpas). Sinds 1 juli 2003 geldt de Verordening ook voor overschrijvingen. De Verordening houdt in dat klanten voor een overschrijving naar het buitenland hetzelfde tarief betalen als voor een soortgelijke overschrijving in het binnenlandse betalingsverkeer. De overschrijving dient daartoe aan een aantal voorwaarden te voldoen. De Verordening is van toepassing op betalingen in euro tot en met een bedrag van eur 12.500. Dit bedrag gaat in 2006 omhoog naar eur 50.000. De opdrachten dienen te zijn voorzien van een internationaal bankrekeningnummer (iban) en een bankcode (bic), zodat automatische verwerking van klant tot klant wordt gefaciliteerd. Ook moet de opdrachtgever de kostenverdelingsoptie (share) kiezen.

Bij Nederlandse consumenten bestaat de indruk dat overschrijven naar het buitenland nu gratis is. Dit is niet helemaal juist. Een particuliere klant in Nederland betaalt niets voor overschrijvingen in het binnenland, maar een zakelijke klant betaalt wel een tarief. Bovendien brengen de banken in Nederland een tarief vanaf eur 5 dat kan oplopen tot eur 25 in rekening, als niet aan de voorwaarden van de Verordening wordt voldaan.

De uitvoering van de Verordening blijkt in de praktijk ingewikkelder te zijn dan verwacht. Naast dat het de nodige moeite kost om de juiste iban en bic te gebruiken, regelt de Verordening niet duidelijk hoe de kosten moeten worden verdeeld tussen de opdrachtgever en begunstigde. In het grensoverschrijdende betalingsverkeer bestaan de volgende mogelijkheden: de opdrachtgever kan alle kosten voor zijn rekening nemen (our), alle kosten kunnen aan de begunstigde worden berekend (ben) en de kosten kunnen worden verdeeld tussen beide (share). Logisch uitvloeisel van de Verordening is de optie share, omdat deze manier van kosten delen in veel landen gebruikelijk is. Een bijkomend voordeel is dat op deze manier de bank van de opdrachtgever niet hoeft te weten welke tarieven de begunstigde bank berekent aan zijn klanten. share betekent dat het niet is uitgesloten dat een klant moet betalen voor het ontvangen van geld uit het buitenland. Daar staat tegenover dat de banken hebben afgesproken dat de ontvangende klant altijd de hoofdsom ontvangt;

eventuele kosten worden dan separaat in rekening gebracht.

Vanwege deze complexiteiten is het van belang goed aan klanten uit te leggen hoe de Verordening werkt. Over het algemeen verstrekken de Nederlandse banken langs een veelheid aan mogelijke kanalen informatie aan de consumenten, al benutten niet alle banken alle beschikbare communicatiemiddelen (telefoon, folder, kantoor, internet). De informatie die gevonden wordt op internet is over het algemeen het beste, al moet er soms goed worden gezocht voordat alle informatie is verzameld. Bij persoonlijk contact (telefonisch of aan de balie) kan vooral de vraag of in het buitenland betaald moet worden voor het ontvangen van een overschrijving voor verwarring zorgen, omdat geen eenduidig antwoord te geven is. Dit is afhankelijk van wat in het buitenland / bij de ontvangende bank gebruikelijk is en kan dus verschillen. Er zijn op een paar punten verbeteringen mogelijk in de informatievoorziening. Het zou bijvoorbeeld nuttig zijn als alle banken het tarief dat gerekend wordt als niet wordt voldaan aan de eisen van de Verordening duidelijk vermelden. Ook kan de manier van kostenverdeling beter worden uitgelegd, omdat de consumenten in Nederland de opties niet kennen. Daarbij kan ook aandacht worden besteed aan eventuele tarieven voor het ontvangen van overschrijvingen uit het buitenland. Door goede informatievoorziening kunnen problemen worden voorkomen en kunnen de banken de voordelen van de eurobetaalruimte aan de klanten zichtbaar maken.

Effectenafwikkeling

De effectenmarkt wordt sinds enige jaren gekenmerkt door een internationaal consolidatieproces. De oorspronkelijk nationale, verticale bedrijfskolom voor beurstransacties is de afgelopen jaren omgevormd tot een internationaal horizontaal model. De keten van handel-verrekening-afwikkeling is ontkoppeld en geïntegreerd in grensoverschrijdende verbanden. De verdere integratie voor verrekening van Euronext beurstransacties vond plaats op 4 september 2004 met de invoering van het project Settlement Connect in Nederland. Settlement Connect verzorgt de gestandaardiseerde communicatie tussen Clearnet en de deelnemers en zal ook worden gebruikt voor gestandaardiseerde communicatie tussen Clearnet en de settlement instellingen. Settlement Connect is eerder van start gegaan in Frankrijk en België en eind 2004 volgt Portugal. Wat betreft de afwikkeling hangt het zogenoemde eses

Amsterdam project hiermee samen. eses staat voor Euronext Stock Exchange Settlement. Het eses project heeft tot doel de grensoverschrijdende clearing en settlement van Euronext transacties mogelijk te maken via de lokale bewaarbedrijven of Euroclear Bank. Dit project wordt gefaseerd ingevoerd. De eerste fase betreft drie onderdelen. Ten eerste komt er een andere rolverdeling tussen het verrekeninstituut (Ich.Clearnet sa) en de afwikkelende instanties voor effecten (zoals Euroclear Nederland), waarbij de betrokkenheid van de eerste in het proces wijzigt door het uitfaseren van het oude clearing systeem. Clearnet blijft wel centrale tegenpartij voor de verrekening van de betaaltransacties, maar de betaalopdrachten en informatie daarover worden vanaf nu rechtstreeks aangeleverd bij Euroclear Nederland. In Nederland wordt dan bij levering-tegenbetaling transacties (ook wel Delivery Versus Payment ofwel dvp genoemd) zowel de effecten- als geld settlement geïnitieerd door het settlement platform. Dit is in overeenstemming met de overgang van een verticaal naar een horizontaal model. Ten tweede is een aansluiting voor internationale cliënten op het afwikkelingsysteem van Euroclear Bank in Brussel mogelijk. In de huidige situatie kunnen grensoverschrijdende transacties tussen Euronext participanten alleen plaatsvinden via directe deelname van beide partijen aan hetzelfde systeem, danwel via een lokale agent. Ten derde zal dit een aanzet zijn voor de verandering van het afwikkelproces voor Nederlandse beurstransacties. Deze verandering wordt voltooid met de invoering van de tweede fase van het project die eind november 2004 is voorzien.

Het huidige afwikkelproces is een enkele cyclus van levering-tegen-betaling bij Euroclear Nederland (ec nl) aan de effectenkant en aan de geldkant bij dnb (voor eurobetalingen) en kas Bank (voor niet-eurobetalingen). Dit is een efficiënte keten van onderling van elkaar afhankelijke transacties. Pro forma geschiedt 's avonds, twee dagen na verhandeling, een levering van effecten bij ec nl. De geldbetaling bij dnb vindt 's ochtends voorbeurs plaats, drie dagen na de verhandeling. Direct daarna voltooit ec nl de afwikkeling door de effecten door te leveren.

Het nieuwe afwikkelproces bestaat uit twee volledige cycli van levering-tegen-betaling en hierbij is afwikkeling naar keuze mogelijk bij Euroclear Bank of Euroclear Nederland. Bovendien verbetert de aansluiting tussen de afwikkeling van beurstransacties enerzijds en buitenbeurstransacties anderzijds. Ten slotte blijven de efficiëntievoordelen van het bestaande Nederlandse model maximaal behouden.